

LBRIS

We know
books

Mia
Couto

**Veranda
cu frangipani**

Traducere
din limba portugheză
de Mioara Caragea

EDITURA
ART

Cuprins

I. Visul mortului	7
II. Prima zi printre cei vii	19
III. Confesiunea lui Navaia	27
IV. A doua zi printre cei vii	41
V. Confesiunea bătrânului portughez	49
VI. A treia zi printre cei vii	59
VII. Confesiunea lui Nhonhoso	65
VIII. A patra zi printre cei vii	77
IX. Confesiunea lui Nãozinhei	85
X. A cincea zi printre cei vii	101
XI. Scrisoarea Ernestinei	109
XII. Întoarcerea în cer	123
XIII. Confesiunea Martei	131
XIV. Revelația	143
XV. Ultimul vis	151
<i>Glosar</i>	159

LBRIS

We know
books

I

Visul mortului

Sunt mort. Dacă aş avea o cruce sau o placă de marmură, pe ele ar sta scris: Ermelindo Mucanga. Dar am murit odată cu numele meu acum aproape două decenii. Ani în şir, am fost viu şi zdravăn, un ins dintr-un neam de seamă. Chiar dacă am trăit aşa cum trebuie, m-am descalificat prin deces. N-am avut parte de ceremonie şi de tradiţie la înmormântare. N-a îngenucheat nimeni. Omul ar trebui să plece din lume la fel cum s-a născut, în straie pe măsură. Morţii ar trebui să aibă bunul-simţ să ocupe numai o palmă de pământ. Dar nu mi-au dat o groapă mică. Mormântul meu s-a întins cât eram de lung, de la un capăt la celălalt. Nimeni nu mi-a desfăcut mâinile când trupul mi se răcea. Am trecut dincolo cu pumnii strânşi, chemând blestemul asupra celor vii. Şi peste toate, nu m-au întors cu faţa spre munţii Nkuluvumba. Noi, cei din neamul Mucanga, avem obligaţii faţă de cei din trecut. Morţii noştri privesc spre locul unde prima femeie şi-a sărit lunile, rotunjindu-se la trup şi la suflet.

Nu mi-a lipsit numai înmormântarea cuvenită. Necuviinţele au mers şi mai departe: cum nu aveam alte bunuri, mi-au pus în mormânt ferăstrăul şi ciocanul. Aşa ceva nu e permis. Nu se pun niciodată metale în groapă. Fierul putrezeşte mai greu decât oasele mortului. Şi mai grav: obiectele lucioase atrag blestemele. Cu astfel de unelte nefolositoare, risc să devin un răposat stricător de lume.

Toate aceste necazuri s-au întâmplat pentru că am murit departe de casă. Lucram la mare distanţă de satul meu natal.

Reparam lemnăria fortăreței portughezeilor din São Nicolau. Am părăsit această lume chiar în ajunul eliberării țării mele. Părea o ironie: patria mea se năștea, înveșmântată în steaguri, iar eu coboram în țărână, exilat din lumină. Poate că, cine știe, așa a fost mai bine, am fost scutit să văd război și nenorociri.

Cum nu mi-au făcut funeralii, am rămas în stare de *xipoco*, sufletele care rătăcesc între lumi. Fără ceremonia cuvenită, am devenit un mort care și-a ratat moartea. Nu voi atinge niciodată starea *xicuembo*, răposății definitiv, care au dreptul de a fi convocați și iubiți de cei vii. Fac parte din acei morți cărora nu li s-a tăiat cordonul dezombilical. Sunt unul dintre aceia de care nimeni nu-și aduce aminte. Însă nu bântui pe afară terorizându-i pe cei vii. Am acceptat închisoarea mormântului, zac în liniște așa cum le stă bine defuncților.

Mi-a fost de ajutor copacul lângă care am rămas. În ținutul meu, este ales un *canhoeiro*. Sau o *mafurreira*. Dar aici, lângă fort, nu se află decât un arbore de frangipani pricâjit. M-au înmormântat lângă acest copac. Cad peste mine florile parfumate de frangipani. Atât de multe, încât și eu am căpătat miros de petale. Are rost să mă îmbălsămez așa? Pentru că acum doar vântul mă adulmecă. În rest, nimănui nu-i pasă de mine. Însă m-am resemnat. Chiar și aceia care hălăduiesc prin cimitire, ce știu ei despre morți? Spaime, umbre și beznă. Până și eu, răposat de multă vreme, îmi socotesc înțelepciunea pe degete. Morții nu visează, vă asigur. Visează doar în nopțile ploioase. În restul timpului, ei sunt cei visați. Eu, care n-am avut niciodată pe cineva care să-și amintească de mine, de cine sunt eu visat? De arbore. Doar frangipani îmi dedică gânduri nocturne.

Arborele de frangipani ocupă o verandă a fortăreței coloniale. Veranda a văzut multă istorie. Pe terasa aceea s-au perindat sclavi, fildeşuri, pânzeturi. Pietrele ei au bubuit sub tunurile lusitane care trăgeau asupra corăbiilor olandeze.

La sfârșitul epocii coloniale, au găsit de cuviință să construiască aici o închisoare pentru a-i închide pe revoluționarii care se războiau cu portughezii. După Independență, au improvizat un azil de bătrâni. Odată cu sosirea celor de vârstă a treia, locul a început să decadă. A venit după aceea războiul, croind pașuni pentru moarte. Împușcăturile au rămas însă departe de fort. Când s-a sfârșit războiul, azilul era lăsat în voia sortii. Timpul se veștejea aici, apăsător de tăceri și absențe. În această dezolare, ca o umbră de șarpe, eu încercam să devin un imposibil strămoș.

Până când, într-o zi, am fost trezit de izbituri și zgâlțâieli. Cineva îmi răscolea mormântul. M-am gândit la vecina mea, cârtița, care a orbit ca să poată vedea în beznă. Dar nu era animalul săpător. Târânăcoape și lopeți pângăreau solul sacru. De ce scormonesc pământul oamenii ăștia, reînsufletindu-mi astfel moartea? Am tras cu urechea și am auzit: conducătorii voiau să mă transforme într-un erou național. Mă îmbrobodeau în glorie. Răspândiseră zvonul că aș fi murit în lupta împotriva ocupantului colonial. Acum îmi voiau și rămășițele muritoare. Sau, mai bine zis, rămășițele nemuritoare. Aveau nevoie de un erou, dar nu de unul oarecare. Duceau lipsă de un erou din neamul meu, din tribul meu și din regiunea mea. Pentru a împăca vrajbe, pentru a astâmpăra nemulțumiri. Voiau să scoată în evidență etnia, să înlăture coaja ca să expună fructul. Națiunea avea nevoie de spectacol. Sau era pe dos? Dintr-un om lipsit de toate cele devenisem necesar. De aceea îmi săpau cimitirul adânc în curtea fortăreței. Am înlemnit când am înțeles.

N-am fost niciodată un om cu prea multe idei, dar nu sunt nici un răposat care să-și pună frâu la limbă. Trebuia să lămuiesc această greșală. În caz contrar, nu voi mai avea niciodată liniște. Dacă tot am murit, vreau să fiu o umbră singuratică. Nu-mi arde de sărbători, de muzică și de tobe. În plus, eroul e ca un sfânt. Nimeni nu-l iubește cu adevărat.

E amintit doar în cazuri de urgență personală și în năpaste naționale. N-am fost iubit în viață. Nu-mi trebuia acum această mascaradă.

Mi-am adus aminte de povestea cameleonului. Toată lumea îi știe legenda: Dumnezeu a trimis cameleonul ca mesager al eternității. Dar animalul a întârziat să le aducă oamenilor secretul vieții eterne. A întârziat atât de mult, încât Dumnezeu a avut timp să-și regrete hotărârea și să trimită un alt mesager cu mesajul contrar. Și eu sunt un mesager, dar în sens invers, duc mesaje de la oameni la zei. Și eu țin ștafeta pe loc. Când ajung în sălașul divinităților, au și primit o dezmințire de la altcineva.

Era clar că nu simțeam nici o chemare să devin erou postum. Distincția trebuia evitată cu orice chip. Dar ce puteam eu să fac, năluca fără lege și reputație? Mi-a trecut prin mințe să mă înfățișez din nou în vechiul meu trup din timpul vieții, când eram tânăr și fericit. M-aș strecura înapoi prin buric și m-aș ivi, de partea cealaltă, stafie palpabilă, căpătând glas printre muritori. Dar un *xipoco* care-și ocupă iar vechiul trup e amenințat de primejdii de moarte; e de-ajuns să atingă sau să fie atins, și inimile plesnesc și plouă cu nenorociri.

L-am consultat pe pangolin, animalul meu de casă. Mai e cineva care nu cunoaște puterile animalului cu solzi, *halakavuma*? Acest mamifer, se știe, locuiește alături de morți. Coboară din cer împreună cu ploile. Cade pe pământ ca să aducă vești lumii despre ce va aduce viitorul. Eu am un pangolin lângă mine, așa cum, în viață, am avut un câine. Se face covrig la picioarele mele, iar eu îi țin loc de pernă. Mi-am întrebat *halakavuma* ce trebuie să fac.

— Nu vrei să fii erou?

Dar eroul cărei cauze, iubit de cine? Acum, când toată țara era un câmp de ruine, mă chemau pe mine, neînsemnatul tâmplar!? Pangolinul era intrigat:

— Nu vrei să fii din nou viu?

— Nu. Așa cum arată țara mea, nu vreau.

Pangolinul începu să se învâртеască. Își urmărea extremitatea trupului sau își dregea glasul ca să-l înțeleg? Fiindcă acest animal nu vorbește cu oricine. Se ridică pe labelle din spate, ca unul care voia să mă bage în sperieți. Îmi arătă curtea interioară a fortăreței, rostind:

— Uită-te bine în jurul tău, Ermelindo. Și printre aceste ruine au răsărit flori silvestre.

— Nu vreau să mă întorc.

— Atunci aici va fi mereu grădina ta: printre pietre zdrobite și flori sălbatice.

M-au scos din sărite divagațiile solzosului. I-am amintit că voiam un sfat, o soluție. *Halakavuma* redeveni grav și spuse:

— Tu, Ermelindo, trebuie să mai mori o dată.

Să mai mor o dată? Ca și cum prima dată nu mi-ar fi fost îndeajuns de greu să părăsesc viața! Dacă mă luam după tradiția familiei mele, era aproape imposibil. Bunicul meu, de exemplu, a avut o viață nesfârșită. Sunt sigur că încă n-a murit. Bătrânul își lăsa picioarele descoperite și dormea lângă tufișuri pline de primejdii. Se oferea astfel mușcăturii de șarpe. Veninul, în doze mici, ne dă mai multă viață. Așa spunea el. Și viața părea că-i dă dreptate: cu fiecare zi părea tot mai sănătos și mai zdravăn. *Halakavuma* semăna cu bunicul meu, încăpățânat ca o bătaie de pendulă. Animalul a insistat:

— Alege un om aproape de moarte.

Locul cel mai potrivit nu e în culcușul șarpelui *mamba*? Trebuia să emigrez în trupul unui om pe cale să moară. Să mă imbarc clandestin în moartea altcuiva și să mă dizolv în sfârșitul lui. Nu părea greu. Trebuia să fie vreun muribund în azil.

— Vrei să spui că va trebui să mă joc de-a strigoi în pielea altcuiva?

— Va trebui să te porți ca un *xipoco*.

— Lasă-mă să mă gândesc, am spus eu.

La urma urmelor, hotărârea fusese deja luată. Doar mă prefăceam că sunt stăpân pe voința mea. În aceeași noapte, m-am preschimbat în *xipoco*. Cu alte cuvinte, m-am transformat într-un „miază-noapte“, o arătare care călătorește sub înfățișarea altcuiva. Dacă mi-aș fi reocupat propriul trup, n-aș fi fost vizibil decât din față. Din spate nu s-ar fi văzut decât o gaură adâncă. Un vid neocupat. Însă eu voi locui în trupul altcuiva. Din închisoarea mormântului, mă mutam în închisoarea trupului. Îmi era interzis să ating viața, să primesc direct răsufierea vântului. Din colțul meu, voi vedea lumea perindându-se, translucidă și inconștientă. Dar pentru morți timpul calcă pe urmele din ajun. Pentru noi, nu există surprize.

La început, am mai avut îndoieli: *halakavuma* spunea adevărul? Ori inventa, trăind atât de departe de lume? De ani de zile n-a mai ajuns pe pământ, unghiile i s-au încovoiat de cât de mult i-au crescut. Dacă până și labele lui duceau dorul pământului, mintea lui de ce n-ar fi născocit nebunii? Mai târziu însă, am început să visez la călătoria în lumea celor vii.

Atât de mult m-a copleșit speranța, încât am avut vise fără ploaie și noapte. Ce-am visat? Am visat că mă îngroapă așa cum se cuvine, așa cum cer credințele noastre. Muream așezat, cu bărbia pe veranda genunchilor. Coboram în pământ în această poziție, trupul meu se odihnea pe nisipul adunat dintr-un mușuroi de furnici albe. Nisip viu, cutreierat în lung și-n lat. Apoi turnau țărână peste mine cu delicatețea cu care se înfașă un prunc. Fără lopeți. Numai cu mâinile. Se opreau când nisipul îmi ajungea la ochi. Atunci plantau în jurul meu lăstari de salcâm. Toți gata să dea în

floare. Și pentru a chema ploaia mă acopereau cu pământ umed. Așa învățam cine sunt: omul viu calcă țărâna, mortul este călcat de țărână.

Am visat și altceva: după moartea mea, toate femeile din lume dormeau în aer liber. Nu numai văduva care n-are voie să se adăpostească, așa cum este obiceiul în credința noastră. Nu. Era ca și cum toate femeile și-ar fi pierdut, prin mine, soțul. Toate erau pângărite de moartea mea. Doliul se întindea peste toate satele ca o ceață deasă. Candele luminau porumbul, mâini tremurătoare plimbau flăcările printre spice. Curățau câmpurile de deochi.

A doua zi, de-abia m-am trezit, că m-am și apucat să-l zgâlțâi pe *halakavuma*. Voiam să știu cine e omul pe care îl voi ocupa.

— E unul care va veni.

— Unul? Cine?

— Cineva din afară. Sosește mâine. Apoi adăugă: Păcat că nu m-am gândit înainte. Săptămâna trecută s-ar fi rezolvat totul. Acum câteva zile a fost omorât un ins important, acolo, în azil.

— Important, cine?

— Directorul azilului. A fost împușcat.

Din pricina asasinatului, venea din capitală un agent de poliție. Eu mă voi instala în trupul acestui inspector și pot fi sigur că va muri.

— Tu intri în polițist și lași restul pe seama mea.

— Cât timp o să rămân acolo, în viață?

— Șase zile. Până când polițistul va fi omorât.

Pentru prima dată, aveam să ies din moarte. Pentru prima dată, voi auzi, fără filtrul pământului, vocile omenești de la azil. Îi voi putea asculta pe bătrâni fără ca ei să mă simtă. O îndoială mă frământa. Dar dacă va ajunge să-mi placă să fiu un „miază-noapte“? Dar dacă, atunci când voi muri a doua oară, mă voi fi îndrăgostit de cealaltă margine?

În fond, eram un mort solitar. Nu fusesem niciodată decât un prestrăbun. Surprinzător era că nu-mi aduceam aminte de timpul pe care l-am trăit. Îmi aminteam doar câteva momente, dar mereu străine de mine. În minte îmi venea, mai ales, mireasma pământului în zilele ploioase. Privind ploaia curgând toată luna ianuarie, mă întrebam: cum știm că acest miros e al pământului, și nu al cerului? Cu toate astea, nu-mi aminteam nici un moment intim al vieții mele. Așa e întotdeauna? Și ceilalți morți își pierd memoria personală? Nu știu. În ce mă privește, totuși îmi doream accesul la trăirile personale. Cel mai mult, mult de tot, îmi doream să-mi aduc aminte de femeile pe care le-am iubit. Mi-am mărturisit această dorință pangolinului. Atunci el mi-a sugerat:

— De cum ajungi în viață, trebuie să arzi niște semințe de bostan.

— De ce?

— Nu știi? Semințele arse amintesc iubirile uitate.

A doua zi totuși, am reflectat din nou la călătoria în viață. Pangolinul ăsta e mult prea secătuit. Mă pot încrede în puterile lui? Trupul lui trosnește din toate încheieturile. Îl istovește greutatea carapacei. Pangolinul e ca broasca țestoasă – își duce casa cu sine. De aici adâncă lui oboseală.

L-am chemat pe *halakavuma* și i-am declarat că refuz să mă strămut în viață. Să mă înțeleagă: puterea crocodilului stă în apă. Puterea mea stă în depărtarea de cei vii. Nu m-am priceput niciodată să trăiesc, nici măcar când eram în viață. Acum, cufundat într-o carne străină, aș fi ros de propriile mele unghii.

— Hai, Ermelindo, du-te, afară e vreme frumoasă, cu câte o ploaie bună din când în când.

Să merg și să-mi îmbrac sufletul în verde. Poate, cine știe, voi găsi o femeie și voi da peste dragoste? Pangolinul mă ademenea și mă prostea în față. Știa că nu e așa de simplu. Mi-era frică, aceeași frică pe care o simt cei vii când își

imaginează că mor. Pangolinul îmi promitea un viitor mai mult decât perfect. Totul se va petrece aici, pe verandă, sub copacul lângă care eram îngropat. M-am uitat la frangipani și a început să-mi fie dor de el. Eu și copacul eram asemenea. Cine ne-a udat vreodată rădăcinile? Amândoi eram creaturi alăptate cu rouă. *Halakavuma* îi era și el recunoscător arborelui de frangipani. Îmi arată veranda și spuse:

— Aici vin zeii să se roage.